

מבט על, גיליון 255, 12 במאי 2011

מצרים-ישראל-ארצות הברית – בעיה באופק?

עודד ערן

מאז חתימת הסכם השלום עם מצרים ב-1979 ועד להפגנות ההמונים בכיכר תחריר בקהיר לא הוצב סימן שאלה על מחויבותה של מצרים להסכם. על אף מבחנים קשים כמו הפצצת הכור בבגדד ב-1981, הפלישה ללבנון והנוכחות הנמשכת בה של צ.ה.ל. בין 1982 ו-2000, שתי אינתיפאדות, מבצעים שונים בלבנון, ביהודה בשומרון ובעזה, מצרים שמרה על מרבית סעיפי החלק הצבאי של ההסכם ותרמה להורדת הטמפרטורות ברב-שיח הערבי בנושאים הקשורים לישראל ובמיוחד בנושא הישראלי-פלסטיני. חריג לקו הכללי הזה הוא עמדתה ופעילותה של מצרים בנושא הגרעין הישראלי. נושא זה יטופל בהמשך.

משאלי דעת קהל שנערכו במצרים מאז תחילת ההפגנות שם התייחסו גם לשאלה של המשך מחויבותה של מצרים להסכם השלום עם ישראל. במשאל טלפוני בין 615 נשאלים עבור מכון השלום הבינלאומי בניו יורק, הפועל בחסות האו"ם, 46 אחוז מהנשאלים אמרו שיותר סביר שייבחרו במפלגה שתתמוך בהמשך קיומו של ההסכם עם ישראל, יוזמת השלום הערבית ופתרון שתי מדינות. עוד 17 אחוז אמרו שיעדיפו קרוב לוודאי מפלגה כזו. דהיינו, 63 אחוז הביעו נכונות לתמוך בהמשך מחויבותה של מצרים להסכם (אף כי מתוך השאלה והתשובות אי אפשר להבין האם תמיכה זו מותנית, למשל, בהשגת פתרון על בסיס שתי מדינות לשני עמים).

במשאל אחר שנערך עבור מרכז המחקר PEW¹ במארכס-אפריל 2011, ושהקיף 1000 נשאלים התקבלו תשובות יותר מטרידות. 54 אחוז מהנשאלים אמרו שמצרים צריכה לבטל את ההסכם ו-36 אחוז ענו שהיא צריכה לשמרו. בקרב בעלי רמות השכלה והכנסה גבוהות התמיכה בשימור ההסכם הייתה גבוהה יותר (הואיל והמשאל הראשון נערך טלפוני, יש להניח שהתוצאה החיובית מוטה בשל המשקל הגדול יותר לאלה שברשותם טלפון והמסוגלים לענות על שאלות ללא צורך בקשר בלתי אמצעי).

שני משאלים אלה ואחרים הצביעו גם על שר החוץ ומזכ"ל הליגה הערבית לשעבר, עמר מוסא, כמועמד המוביל במרוץ לנשיאות מצרים. דעותיו בנושא היחסים עם ישראל חשובות כמו גם דעותיו של שר החוץ הנוכחי, נביל אל-ערבי. בראיון מקיף עם ה"דר שפיגל" הגרמני, ב-16 במרס, אמר מוסא בתשובה לשאלה על עמדתו הביקורתית על ישראל, "מצרים תומכת באופן מלא בעמדה הערבית כלפי ישראל. הפלסטינים זקוקים למדינה בת חיות ועל ישראל לסגת מהשטחים הכבושים. כצעד ראשון יש להסיר לחלוטין את המצור מעל עזה". לשאלה האם יוכל לשבת לדיון עם נתניהו ענה מוסא, "ראשית, על נתניהו יהיה להוכיח, כי הוא מעוניין בשלום צודק. זה יקטין את המתחים באזור"².

לשאלתה הישירה של ללי וויימותי מה"ושינגטון פוסט", האם, כנשיא מצרים, ישמור על ההסכם עם ישראל, ענה עמר מוסא, "הסכם הוא הסכם. עבורנו, ההסכם נחתם והוא למען השלום, אבל זה גם תלוי בצד השני. לו שאלת אותי באילו יחסים בין העולם הערבי וישראל הייתי רוצה, הייתי אומר שהעמדה הערבית, שמצרים שותפה לה, נשענת על היוזמה הערבית מ-2002"³. שר החוץ הנוכחי של מצרים, נביל אל-ערבי – דיפלומט עתיר ניסיון ובעל סיכוי סביר לשמור על תפקידו בממשלה עתידית במצרים – העניק ראיון ל-ללי וויימותי. לשאלתה, שהתייחסה לתוצאות המשאל לפיו רוב הנשאלים המצריים רוצים בביטול ההסכם, ענה אל-ערבי באופן חד משמעי, "מצרים תמלא אחר כל הסכם ותציית לכל הסכם אליו נכנסה. זה יעדם של הסכמים.... פעם שהסכם נחתם, על כל צד למלא אותו ולצייט לו בנאמנות"⁴.

תשובותיו של אל-ערבי, משפטן בהשכלתו ועיסוקו במרבית שנותיו במשרד החוץ המצרי, וגם תשובותיו של עמר מוסא, מלמדות, כי על אף תוצאות המשאל של PEW לא צפויה החלטה מצרית גורפת לבטל את ההסכם השלום עם ישראל. למצרים ולמנהיגיה הבאים, ברור שביטול כזה

יגרום נזקים חמורים למצרים וכלכלתה. יחד עם זאת, בשני נושאים לפחות עלולה לחול הרעה אם הדמויות שצוטטו כאן תמשכנה למלא תפקיד מרכזי במדיניות החוץ המצרית גם אחרי ספטמבר 2011. שני אלה הם הנושא הפלסטיני ונושא הגרעין.

כמזכיר הליגה הערבית עד לפני זמן קצר אין זה מפתיע שעמרו מוסא מתייחס ליוזמה הערבית מ-2002. אל-ערבי לא הסתיר, כי מצרים תומכת בכל לב בהחלטה של העצרת הכללית של האו"ם שתכיר במדינה פלסטינית בגבולות 1967 עם חילופי שטחים, על פי מתווה קלינטון (מדצמבר 2000) וכי מצרים לוחצת על האירופים לתמוך בהחלטה כזו.

סמיכות האירועים – הבחירות במצרים והדיון בעצרת הכללית – עלולה להביא להתבטאויות מתלהמות של המועמדים לנשיאות במצרים. עניינה של ישראל הוא בשימור ההסכם עם מצרים ולכן עליה להיזהר מלהיגרר לתגובות נמהרות על דברי מועמדים מצריים. סמיכות האירועים במצרים ובניו יורק מסתבכת גם בהיבט הסיוע האמריקאי למצרים, וגם בדיון זה עלולים ישראל וידידה בקונגרס להיקלע לתגובות נמהרות. בספטמבר יגיעו לשיאם הדיונים בקונגרס על תקציב לשנת 2012 (שנת התקציב האמריקאית מתחילה ב-1 באוקטובר). רצונו של הממשל לסייע למצרים בא לידי ביטוי כבר בתחילת ההפגנות בקהיר. מזכירת המדינה קלינטון העלתה את הנושא בפגישתה עם יושב הראש הרפובליקני של בית הנבחרים כבר ב-14 בפברואר.⁵ ואכן, כבר ארבעה ימים לאחר מכן הודיעה קלינטון על סיוע בסך 150 מיליוני דולרים לטיפול בבעיות הכלכליות שנוצרו עקב ההפגנות והמהומות במצרים.⁶ יש להניח שבשיחותיו עם הנשיא אובמה יעלה ראש הממשלה נתניהו את דאגתה של ישראל משינויים בעמדת מצרים, אך חשוב, כי בדברי נתניהו לא ישתרבו איתות כלשהו בנושא הסיוע האמריקאי למצרים. על רקע קיצוצים צפויים בתקציב הסיוע האמריקאי הכולל, ימצאו מספר מחוקקים אמריקאים שישמחו לזהות איתות כזה ולכן חיוני שישראל לא תערב עצמה בדיון כזה.

דמיון מסוים למצב אפשרי כזה ניתן למצוא בהחלטה הפזיזה להפסיק את העברת המיסים שגובה ישראל עבור הרשות הפלסטינית בעקבות ההסכם בין פתח וחמאס. האיחוד האירופי הגיב מיידית בהחלטה להעביר כספים לרשות ובכך גרם נזק לעמדת ישראל.

יש להניח שיחסי מצרים-החמאס יעברו שינוי והפשרה גם אם לאחים המוסלמים לא יהיה תפקיד בממשל המצרי אחרי ספטמבר 2011. אם יתממשו התקוות שמביע כותב מאמר המערכת ב"ווישינגטון פוסט",⁷ כי מצרים תמתן את עמדות החמאס, עלול נושא זה להביא למתיחות במשולש ארצות הברית-ישראל-מצרים על רקע חילוקי דעות עד כמה מיתן החמאס עמדותיו. על ראש הממשלה נתניהו להחזיר את הדיון בסוגיה זו למסגרת של שלושת תנאי הקוורטט (הכרה בישראל, קבלת ההסכמים בין ישראל ואש"ף והתנערות מטרור) ולהימנע מתגובות ותגובות שרשרת שיגרמו לישראל נזק גם במישור יחסיה עם מצרים בעידן שאחרי מובראכ.

הצעה זו גם חלה על ניסיון מצרי להביא לקיומה של הוועידה לפרוז גרעיני במזרח התיכון בשנה הבאה, כפי שהוחלט בוועידת הגרעין של האו"ם במאי 2010. היה זה עמרו מוסא שהפך את המאבק בגרעין הישראלי לספינת הדגל של הדיפלומטיה המצרית. בראיון ל-ללי וויימות' אומר עמרו מוסא, כי בסוגיית הגרעין במזרח התיכון ישראל קודמת לאיראן. נביל פהמי, מי שהיה שגריר מצרים בווישינגטון בשנים 1999 - 2008, חוזר וקורא לכוון אזור מפורז מנשק גרעיני במזרח התיכון, שיכלול את איראן וישראל עם צעדים מעשיים מצידה של ישראל בכיוון זה ולוח זמנים ברור ומוגדר.⁸ ארצות הברית אמנם תמכה אשתקד בהחלטה אך ספק אם הנשיא אובמה (שבכירי ממשלו התנערו כבר אז מהחלטת הוועידה על אף ההצבעה האמריקאית) ייתן ידו, בשיא המרוץ לנשיאות בארצות הברית ועל רקע ההתפתחויות במזרח התיכון, לוועידה שרק תוסיף דלק ללהט באזור. כאמור, גם בנושא זה עדיף טיפול שקט מאחורי הקלעים ללא היגררות לאיומים ופעולות דראסטיות שזיקו ליחסים העדינים והמורכבים במשולש ישראל-מצרים-ארצות הברית.

הערות:

1 האתר של IPI (המכון הבינלאומי לשלום): [http://www.ipacademy.org/images/pdfs/egypt-](http://www.ipacademy.org/images/pdfs/egypt-poll-results-april2011.pdf)

[poll-results-april2011.pdf](http://www.ipacademy.org/images/pdfs/egypt-poll-results-april2011.pdf); וול סטריט ג'ורנל, 7 באפריל 2011:

[http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703992704576305423166596598.](http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703992704576305423166596598.html?KEYWORDS=poll+egypt)

[html?KEYWORDS=poll+egypt](http://www.pewglobal.org)

www.pewglobal.org2

3 ווישינגטון פוסט, 10 במאי 2011.

4 ווישינגטון פוסט, 7 במאי 2011..

---

5 הודעת משרד החוץ, ארצות הברית, 14 בפברואר 2011.

6 ראה גם דבריה של שרת החוץ ה. קלינטון במכון ברוקינגס בושינגטון, 12 באפריל 2011.

<http://www.state.gov/secretary/rm/2011/04/160642.htm>

7 וושינגטון פוסט, 11 במאי 2011.

8 מהדורת אביב 2011 של ה- Cairo Review of Global Affairs

<http://www.aucegypt.edu/GAPP/CairoReview/Pages/articleDetails.aspx?aid=26>